

הוצאה והעברה במקום שאינו מוקף

הרב אורי כהן.

הקדמה

- א. כל ממונה על צרכי הצבור צריך להשתדל לחקן את מקומו, כדי שהציבור לא יכשל באיסורי הוצאה (1).
- ב. הלכות התקנת צורת הפתח וכד' מרובות, ולא כאן המקום לפרט, והדבר מסור לת"ח ולממונים בדבר. הואיל ויש קשיים גדולים בהתקנת חיקוני עירובין כהלכתם, וסומכים בזה על פתרונות חוקים ותלויים במחלוקות - יש שנזהרים מלהוציא גם במקום שיש בו חיקוני עירובין.
- ג. צורת הפתח מארבעה צדדים, אינה מועילה (לרוב הפוסקים) במחנות זמניים (2). ולרמב"ם אינה מועילה גם בישוב קבע (3).

א. כללי הוצאה והעברה

1. ארבע רשויות בשבת: רשות היחיד, רשות הרבים, כרמליה, ומקום פטור. רשות היחיד הוא שטח ד'אד' ספחים לפחות המוקף במחיצה, (או כחריץ), או בצורה הפתח בגובה י' ספחים (4). כשהוא שייך לאדם יחיד - מותר להעביר בו ממקום למקום. כשהוא שייך לשנים או יותר - צריכים לערב ערובי חצרות (5). אם לא ערבו - אסורה ההעברה מדרבנן.
- רשות הרבים הוא דרך או ככר המשמש לרבים, רוחבו לפחות ט"ז אמה. מחלוקת ראשונים אם צריך שיעברו בו ששים ריבוא בכל יום, וצריך שיהי' מפולש ושלא יהי' מקורה (6). רוב הערים והדרכים בזמננו אינם עומדים בתנאים אלו.
- כרמליה הוא מקום שאינו מוקף (וע"כ אינו רת"י), ולא מתקיימים בו תנאי רה"ר. שטחו גדול מ-4x4 ספחים. רוב המקומות שאינם רה"י נחשבים כרמליה.
- מקום פטור הוא שטח קטן מד' ספחים אורך ו/או רוחב, ונמצא ברה"ר למעלה מג' ספחים מפני הקרקע, או בכרמליה למעלה מי' ספחים (7) (8). ברה"י אין מקום פטור (4)!

-
- (1) עי' חשוכת חת"ס או"ח צט, שכתב: "דבר זה אינו צריך לפנים ולראי' והוא מן השכל ומן המבואר להדיא בדברי חז"ל".
  - (2) שו"ע סי' שסב סעיף י בדין "בקעה".
  - (3) פט"ז הט"ז; ועי' שו"ע שם ובנו"כ ואכמ"ל.
  - (4) הגדר או החריץ העושים את השטח לרה"י, נחשבים גם הם לחלק מרה"י, ואינם מקום פטור גם אם רוחבם פחות מד' ספחים.
  - (5) לפעמים משחמשים במונח "ערוב" לצורת הפתח. על כן נקרא ל"ערוב חצרות" בשמו המלא.
  - (6) סימן שמה.
  - (7) בשעת הדחק גם כשגבוה ג' ספחים. (שמה, יס, ובמ"ב סקפ"ו, ובה"ל ד"ה: ויש חולקים).
  - (8) יד אדם, (כלומר ידו של ראובן לגבי שמעון; אבל לא לגבי ראובן עצמו), הנמצאת ברה"ר או בכרמליה למעלה מי' ספחים. מחלוקת בראשונים אם נחשבת

2. הוצאה מרה"י לרה"ר וכן העברה ד' אמות ברה"ר - אסורים מן התורה. הוצאה מרה"י או רה"ר לכרמלית, וכן העברה ד' אמות בכרמלית - אסורים מדרבנן. הוצאה למקום פטור - מותרת. הוצאה מרה"י לרה"ר דרך מקום פטור (כלומר, שמוציא מרה"י למקום פטור, וחוזר ומוציא ממקום פטור לרה"ר) - אסור מדרבנן. הוצאה מרה"י או רה"ר לכרמלית דרך מקום פטור (9) - מחלוקת הפוסקים, ונהגו להקל (10).

3. הגדרת "הוצאה": עקירה מרשות אחת, והנחה ברשות האחרת. הגדרת "העברה": עקירת החפץ; העברתו ד' אמות לפחות; הנחתו.

4. אדם המחזיק חפץ בידו או על כתפו וכד', ומתחיל ללכת - נחשב לעוקר; עמידתו (בקביעות, או לפחות כדי לנוח) - נחשבת להנחה (11). החזקת חפץ בכיס - כהחזקתו בידו.

ג. דרכי היתר להעברה בכרמלית

1. פחות - פחות מד' אמות: בדרך כלל אסור להעביר בדרך זו, אבל לדבר מצוה - מותר. וכן במקום הפסד (12). וכך יעשה: יעקור את החפץ, יעבירו פחות מד' אמות ויניח. ושוב יעקור ויטלטל פחות מד' אמות ויניח. וחוזר חלילה. במקום להניח את החפץ אפשר לשבת קמעה. בדיעבד, אם עומד לפוש - נחשבת "הנחת גופו" כהנחת החפץ (13).

2. במסירה מאחד לשני: בדרך זו מותר גם שלא לדבר מצוה (14). וכך יעשה: יעקור את החפץ, יעבירו פחות מד' אמות וימסרנו לחברו. חברו יעבירו פחות מד' אמות וימסרנו לחברו וחוזר חלילה. אין צורך בשרשרת של אנשים, ומותר ע"י שנים שמעבירים זה לזה פחות - פחות מד' אמות (15). בשיטה זו יכול להחליף חוץ כדי הליכה, ואין צריך להניח את החפץ או לעמוד לפוש בזמן המסירה. ויפקידו מאוד שלא ללכת ד' אמות בלי להחליף (16).

3. דרכי היתר אלו אינן מועילות להוצאה מרה"י או מרה"ר לכרמלית (17).

למקום פטור, עי' מ"מ לפי"ג הל"ב; מג"א לסימן שמז, ומ"ב שם סק"ח. (שמביאים את המחלוקת) ובערוך השלחן (שתופס להקל). ועי' קהלוח יעקב שבת סי' א.

(9) בלשון חכמים: "להחליף ברשויות דרבנן". והיינו שמניח החפץ במקום הפטור.

(10) סי' שמו, א. חזו"א, לט, יז.

(11) "עקירת גופו כעקירת חפץ; הנחת גופו כהנחת חפץ".

(12) סי' שמט סעיף ה, ובבה"ל שם. סי' רסו טעיף ז.

(13) בפרטי דיני ההולכה עיין בסימן רסו ובמ"ב שם סקי"ח, ושו"ע הרב שם, ובשעה"צ שמט אות יח.

(14) שמט, ג. ושם י"א שאסור במסירה מאחד לשני, והלכה כמתירים. ובמ"ב סקי"ג: ומ"מ לדבר הרשות טוב לחוש לדעת האוסרים.

(15) פמ"ג רסו; בה"ל, שמט, ג, ד"ה: וחברו.

(16) רסו ז; במ"ב סקי"ח; א"ר אות יב, יד.

(17) רסו במ"ב סקי"ז; שמט במ"ב סקי"ג. ודע.

ג. דכ"י היתר להוצאה מרשות היחיד לכרמלית

1. הוצאה בשנים, זה עוקר מרה"י וזה מניח בכרמלית: הפוסקים חולקים אם מותר להוציא לכתחילה באופן כזה, שיש בו "חרי דרבנן": א. כרמלית. ב. זה עוקר וזה מניח (18).
  2. שלא בבח אחת בכרמלית: כשהוצאה נעשית בשלבים, כגון שיקר מרשות היחיד והניח חציו ברה"י וחציו ברה"ר ושוב עקר והניח כולו ברה"ר - אסור מדרבנן (19). וכשמוציא באופן כזה בכרמלית, יש כאן "חרי דרבנן".
  3. יש מחירים להוציא כשיש "תלת דרבנן" במקום מצוה (20). ולשיטתם מותר לכו"ע להוציא בשנים, שלא בבח אחת בכרמלית. וכן הוצאה בשינוי כלאחר יד מצטרף ל"תלת דרבנן". (אבל מלאכה שאינה צריכה לגומא אינה מצטרפת) (21).
- הערה: עיין לעיל א, 2; ובהערות 9, 10 בדין הוצאה מרה"י לכרמלית דרך מקום פטור.

ד. דכ"י היתר להוצאה מרה"י לרה"י אחת

- יש להבחין בדרכי ההיתר כשכ"ן שתי רשויות היחיד עוברת רה"ר; כרמלית; מקום פטור.
1. אסור מדרבנן לזרוק חפץ מרה"י לרה"י כשרה"ר או כרמלית עוברת ביניהם (22).
  2. אסור להעביר חפץ מרה"י לרה"י כשרה"ר עוברת ביניהם. (באופן שהעקירה היחה ברה"י, וכן ההנחה; וברה"ר לא היחה הנחה ולא עקירה) (23). לרוב הפוסקים האיטור מדרבנן (24), לתוס' - מה"ח (25).
  3. במקום מצוה (26) מותר להעביר מרה"י לרה"י כשכרמלית עוברת ביניהם (27). ולכתחילה ירוץ לאורך הכרמלית, וכשמגיע לרה"י יכניס את החפצים כלאחר יד (28).

-
- (18) בבאה"ט סי' רטו סק"ו: עבודת הגרשוני מתיר; יד אהרן אוסר. ומחלוקתם אמילו במקום מצוה כגון מילה בשבת. ומהמ"ב שם סקי"ז משמע שפוסק לאסור.
  - (19) משנה, שבת זא, ע"ב כפירש"י, וכן במ"מ לרמב"ם פי"ב הל' יא. ועי' רש"ש שם ובפירושו למשניות (פ"י משנה ג') ובתוס' רעק"א אות קט מה שהעירו על הר"ע ברטנורא. ע"ע ירושלמי פ"י הל' ב ובשעה"מ פ"ג מגניבה הל' ב.
  - (20) מהר"ש ענגיל (ח"ג חסובה מג). ועי' בדברי הרב וולדנברג בחוברת קובץ חושבע"ם יח במאמר: חולה לב אם מותר להוציא חרופותיו. "דבר מצוה" היינו חפילה בצבור, שעודה שבת וכד'. עי' פמ"ג א"א שז סק"ו. אבל קריאת מפטיר מתוך מגילה אינו בכלל דבר מצוה (חזו"א).
  - (21) עי' מאמר הרב אבידן בנידו"ד בחוברת שבהוצאה ישיבת "שבות ישראל" אפרת; וישיבת "הר עציון" אלון שבות. ושם פוסק להחיר גם בסעיף 1.
  - (22) שבת זו, ע"א: ר"ע מחייב וחכמים פוסקים. וביאור הסוגיא בגמרא זו, ע"א. ועי' או"ח סי' שנג במ"ב סק"ג, ושעה"צ אות ג וחזו"א זח, סק"ז.
  - (23) יש לזכור שעמידה לפוש נחשבת להנחה, ותחילת הליכה לעקירה, וצריך להזהר בזה!
  - (24) עי' רשב"א ורמב"ן שם, ובשבת זו, ע"א.
  - (25) עירובין לג, ע"א ד"ה: והא.
  - (26) עי' הערה 20.
  - (27) חזו"א זח, ז; קג יש עמ"י מ"ב סוס"י שמש. עי' לעיל ב, 1. והיתר זה למי

4. להיתר העברה מרה"י של אחד לרה"י של אחר צריך לערב עירוב חצרות בין שתי הרשויות. וכשהן מחולקות על ידי רה"ר או כרמלית א"א לערבץ (29).
5. מותר לזרוק ולהעביר מרה"י לרה"י כשמקום פטור ביניהם (30). ואם צריכות לערב ולא ערבו - מחלוקת הפוסקים אם ההעברה מותרת (31).

ה. הוצאה מרה"י למקום פטור דרך רה"ר או כרמלית
(וה"ה להוצאה מרה"ר או כרמלית למקום פטור דרך רה"י)

1. כשעוקר ברה"י ומניח במקום פטור ועובר דרך רה"ר - אין בזה איסור דאורייתא; והפוסקים חולקים אם אסור מדרבנן (32).
2. כשעובר דרך כרמלית, במקום מצוה או הפסד - מותר (33), (34).

-
- (28) שנודע לו בביהכ"נ וכד' שנקרע הערוב, וצריך להעביר חינוק או מפתח. בשם הרב אלישיב שליט"א עפ"י סי' רסו סעיף יא. ועיי"ש במ"ב סקכ"ט שמעדיף לסלטל פחות - פחות מד' אמות. אבל בנידון שלפנינו א"א להעביר פחות - פחות מד' אמות שהרי אם יניח בכרמלית עבר על הוצאה מרה"י לכרמלית. ועי' בחזו"א שם שלא ציין שצריך לרוץ ולהכניס לרה"י כלאח"י וצ"ע מאי שנא ממי שהחשיך, שחוששים שמא יעמוד (וכן פוסק הס"ז שמו סק"ב שיש לחוש שמא יעמוד לפוש)? וי"ל דבסי' רסו וכן הס"ז הנ"ל עוסקים בהעברה ברה"ר, אבל בכרמלית אין חוששין שמא יעמוד לפוש. ועי' לקמן הערה (33).
- (29) שו"ע סי' שנה סעיף א סוף הג"ה; מ"ב סק"כ; חזו"א צח, ז.
- (30) שנג, א; ובמג"א סק"ב.
- (31) שם במג"א טק"א סובר שזה דין מחליפין ברשויות דרבנן, שנהגו להקל (עי' לעיל א, 2). ובבה"ל מביא כמה פוסקים הטוברים שלחסרון ערוב לא מועילה העברה דרך מקום פטור, שהרי כשאין שום הפסק רשויות גם כן אסורה ההעברה מרשות אחת לשניה, וק"ו כשיש הפסק רשות אחרת, ואפילו מקום פטור. וכן מפורש לכאורה ברש"י שבת צז, ע"א, ד"ה: משום שבוח. ועי' רש"י צו, ע"א ד"ה: הזורק. ועי' באהגר"א שנה סוף סעיף א, ושם במ"ב סק"כ.
- (32) הב"י (שמו, ד"ה: ומ"ש ובלבד) אוסר; הב"ח (שם בד"ה: ומ"ש וכן לא, באמצע) מחיר לכתחילה. ומחלוקתם האם גוזרים שמא יעמוד בדרך, ברה"ר, ונמצא עוקר ברה"י ומניח ברה"ר. והס"ז סק"ב וכן במ"ב סק"ה פוסקים לאסור. ועי' בפמ"ג (משבצות טק"ב) שדן לאסור מדין "חצי שעור". ומכאן ראי' לכאורה שיש איסור ח"ש גם ב"חצי מלאכה" ולא רק בח"ש של מלאכה שלמה. ואכמ"ל. (ואין להקשות לשיטתו, מדוע התירו לזרוק מרה"י לרה"י דרך מקום פטור, ולא חוששים לח"ש? דשם אין כוונתו להוציא מרשות לרשות, ואין בזה גדר "הוצאה" כלל).
- (33) הס"ז סי' שמו סק"ב משוה דינים אלה לדין מעביר מרה"י לרה"י ורה"ר או כרמלית ביניהם. עי' לעיל ד.
- הרב מן ההר שליט"א מוכיח כן מרש"י ז, א, ד"ה עד י' הוי כרמלית, שמחיר לעקור ממקום פטור ולהניח ברה"י או ברה"ר אע"פ שעובר דרך כרמלית (ולכאורה יש להעיר: א. דרש"י מחיר כשעוקר במקום פטור, ובזה אין לחוש כלל, דאפילו יניח ברה"ר או בכרמלית לית לן בה. אבל כשעוקר ברה"י ועובר דרך רה"ר או כרמלית - לא מצאנו שרש"י מחיר, דיש לחוש שמא יניח שם.

ו. סכום

לסכום הכללים דלעיל נדגים בענין שכיח ונציע דרכי פתרון (לפי סדר עדיפותם):

נקרע הערוב, וצריך להוציא מפחה או תינוק בעגלתו מביהכ"נ (רה"י) לביחו (רה"י) דרך כרמלית.

1. א. לכתחילה יעקור מביהכ"נ ויניח במקום פטור הנמצא ברחוב (בגובה י' טפחים, בכרמלית) (35), ושוב יעקור משם ויניח בביחו. בדרכו מביהכ"נ למקום הפטור ירוץ כדי שיזכור לא לעמוד בכרמלית (36), וכשמגיע לביחו יכניס את החפצים לרה"י, לכתחילה, כלאחר יד (37). אם טעה ועצר בדרך (בכרמלית) - יעקור משם ויניח שוב במקום פטור, ויעקור מהמקום פטור ויניח בביחו.
ב. אין בדרכו מקום פטור - יעקור ברה"י ויעבור בריצה (במידת האפשר; וכשא"א ילך במהירות ללא שום עצירה) את הכרמלית ויכניס לביחו כלאחר יד (38).
ג. יכול לסטלל בצירוף "חלח דרבנן", כגון: אחד עוקר ואחד מניח, מטלל כלאחר יד, בכרמלית (39).

2. אם הבית נעול, יקדים הראשון בעל המפחה, כדי שהבא עם העגלה לא יעצור בכרמלית לפני כניסתו לרה"י.

3. היתרים אלו לצורך מצוה, כגון טעודות שבת, חפילה וכד'. אבל אין לסמוך על הדרכים הנ"ל לצרכי רעות ורשות.

4. חצר, וכך חדר מדרגות, הסומכים על ערוב החצרות של העיר, ולא ערבו לעצמם, אם נקרע הערוב בשבת - סומכים על ערוב החצרות של העיר; אבל אם אין

ב. לא מפורש ברש"י שמעביר מהמקום פטור דרך הכרמלית, וי"ל שהמקום פטור היה בקצה הכרמלית, והוציא ממקום פטור לרה"י או לרה"ר בלי לעבור דרך כרמלית. וכך מוכח לכאורה מהיתר לזרוק מרה"י לרה"י כשמקום פטור ביניהם (לעיל ד, 5), והוא בודאי בכגון שאין כרמלית או רה"ר חוצצים. והצירוף שם, שזורק גבוה מי' טפחים, שכל האויר מקום פטור). ולכאורה חלוי בשאלה אם בכרמלית חוששים שמא יעמוד לפוש דהוא גזירה לגזירה; אמנם מצינו בכמה הלכות שעשו כרמלית כרה"ר לכל דבר ולא חילקו בין רה"ר דאורייתא לכרמלית דרבנן.

(34) ונראה דכשעוקר ממקום פטור א"צ לרוץ בכרמלית, דאפילו יעמוד לל"ב. ואם נראה כנח כשמחכונן להכניס לרה"י - צריך להכניסו כלאחר"י, עפ"י רסו יא, ובה"ל שם.

(35) עיין לעיל הערה 4.

(36) ד, 3; ה, 3.

(37) שם. ואם נח קמעה לפני שהכניס לביחו, יכניסנו דווקא כלאחר"י.

(38) שם.

(39) ג, 3. ואם עושה ע"י "שנים שעטאוהו" יקפיד שההוצאה חעשה באופן שכל אחד יכול היה לעשותו לבדו; אבל כששנים לוקחים כסא וכ"א אוחד בקצהו - באופן כזה הרי לא יכול לעשותו בעצמו ואינו בגדר "שנים שעטאוהו".

לעיר ערוב, או שהערוב נקרע לפני שבת - צריכים ערוב חצרות לעצמם. אם לא הניחו ערוב חצרות - אסורים לסלטל מדירה לדירה או מדירה לחדר המדרגות וכד'. וע"כ, הבא מביהכ"נ (באחה מן הדרכים דלעיל) אל יניח בחצר או בחדר המדרגות, אלא יכנס מיד לביחו ויניח שם (40).

5. חור המנעול, אם הוא מפולש לתוך הבית - דינו כרשות היחיד, ואם הוא פונה רק לרחוב (כגון מנעול יל), והדלת על גבול רה"י והכרמלית - דין החור כמקום פטור (41).

6. כל האמור לעיל בא לפתור בעיית ההעברה מרשות היחיד לרשות היחיד דרך כרמלית. אולם כשצורה הפתח נפסלה לפני כניסת השבת, וחסר ערוב חצרות בין שתי רשויות היחיד (לעיל ד 4) עלינו לפתור גם את בעיית חסרון הערוב (עיין לעיל הערה 31). ושמעתי מהרב אלישיב שליט"א, שבמקום דוחק גדול וצורך מרובה, (כגון מי שנמצא בשדה, בשרוח צבאי, ולא יוכל לאכול אם לא יעביר כליו מהאהל לחדר האוכל; או תינוק שא"א להשאירו ברה"י שבה נודע לו על הקלקול בערוב, וכד'. אבל מי שצריך להעביר אוכל וכיו"ב, אך יוכל לקבל אוכל אחר משכנים - אינו נכלל בהיתר זה) יוכל לסמוך על העברה מרה"י לרה"י דרך מקום פטור (42).

---

(40) עי' הערה 37.

(41) סי' שמה סעיף ד, יג, יז ובמ"ב שם.

(42) ועיין בחזו"א צח, ז; קג, יט. וא"ל שכוונתו כנ"ל שהערוב נקרע אחר כניסת השבת, שהרי במי שנכנס לעיר שאינה מוקפח עסקינן. וצע"ג.